

NATAŠA LOGAR – DAMJAN POPIČ

VEJICA: REZULTATI ANKETNE RAZISKAVE MED DIJAKI IN ŠTUDENTI

COBISS: 1.02

V prispevku prikazujemo rezultate ankete o vejici, s katero smo ugotavljali, katera vejčna mesta so za dijake štiriletnih (v glavnem gimnazijskih) programov in študente različnih študijskih področij najbolj zahtevna. V razpravnem delu prispevka nato rezultate povezuje s srednješolskim učnim procesom, kot ga za to temo določa učni načrt, ter pravopisnimi pravili, ki bi jih bilo smiselno (in treba) prenoviti.

Ključne besede: vejica, anketa, gimnazija, predmet Slovenščina, Slovenski pravopis

Comma use: Results of a survey among secondary-school and university students

This article presents the results of a survey on comma use. The survey was used to determine the most problematic places for comma placement among students at four-year (upper) secondary schools in Slovenia and university students in various fields. The final part of the article establishes a relation between the secondary-school curriculum and orthographic rules, which are in need of an update.

Keywords: comma, survey, secondary school, Slovenian curriculum, *Slovenian Normative Guide*

1 UVOD

Še danes – po skoraj 60 letih – se je mogoče strinjati z Jakobom Šolarjem (1957b: 83–84), ki je o stavi vejice kot enega izmed ločil razmišljal takole:

V slovenščini smo prevzeli sistem ločil po nemškem, kar je dosti razumljivo pri našem življenju v kulturni in šolski skupnosti z Nemci skozi dolga stoletja. Ta sistem je po svoje dober, vendar premehanično in dosledno izveden lahko vodi v nasprotje z našim živim govorom. Če je res, da so ločila pravorečna znamenja, bi morali upoštevati tudi živi govor, ne le golo črko.

Vejica je ločilo, »o stavi katerega so si bili kritiki [pravopisnih pravil] najbolj in najpogosteje navzkriž« (Dobrovoljc 2004: 188). To se vse do danes ni spremenilo, različnim mnenjem o vejčnih pravilih pa se v zadnjem času kot posledica skoraj 15-letnega obdobja od izida zadnjega pravopisa (SP 2001) pridružujejo še pozivi po njihovi posodobitvi (npr. Dobrovoljc – Jakop 2011: 102–103; Lengar Verovnik 2012: 166).

Celovitejšim razmišljanjem o slovenski vejici je mogoče slediti predvsem v (a) že omenjenih pravopisnih pravilih¹ in odzivih nanje, (b) posebej na vejico

¹ Vključno z Načrtom pravil za novi slovenski pravopis (1981).

osredotočenih razpravah in (c) besedilih, ki stavo vejice razlagajo na poljuden način. Sintetični pregled prvih je mogoče prebrati v več prispevkih (Dobrovoljc 2004: 188–198; Popič 2014a: 17–28; Popič – Fišer 2015; Božič 2013), vsem tem pregledom pa je skupna ugotovitev, da se je prvotnim pravilom o stavi vejice po pretežno skladenjskih načelih (vendar ne povsem avtomatično, na kar v zvezi z medmeti in vejico v Levčevem pravopisu opozarja Dobrovoljc (2004: 191)) postopoma pridruževalo večje upoštevanje pomenskih enot ter tonskega poteka povedi. Zadnji pravopis tako v vejičnih pravilih združuje vse troje: skladnjo, pomen in stavčno fonetiko. V drugih – razpravah – so avtorji v zadnjem desetletju in pol (če se osredotočimo le na obdobje po letu 2001) predvsem utemeljevali drugačno in bolj dosledno razpoznavanje skladenjskih pojavov, kot so polstavke, polstavčni in stavčni prilastek, pristavek ter dostavek,² dalje iskali razloge za pojavljanje odvečne vejice za predložnimi zvezami, uvedenimi s t. i. atraktorji (Verovnik 2003: 51), in izražali pričakovanja o natančnejši ureditvi postavljanja vejice pri večbesednih veznikih (Korošec 2002; 2003; Lengar Verovnik 2012; Logar 2015; Kocjan - Barle 2015; Popič – Fišer 2015). Zadnjih – poljudnih razlaganj pravilnih in nepravilnih vejic – je v slovenskem prostoru še veliko več kot vseh prej omenjenih besedil. Kotičkarske, jezikovnosvetovalne ipd. razlage upoštevajo pravopisna pravila, vendar poenostavljajo njihovo dikcijo ter nava-jajo tipičnejše in sodobnejše zglede (npr. Kocjan Barle 2005; Verovnik 2005: 17–26; Marušič – Žaucer 2001: 31–43; Kalin Golob 2001: 24–37; Logar 2009a: 17–20; 2009b: 30–42; Al¹ prav se reče 2013, 2014, 2015; Jezikovna svetovalnica Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša).

Jezikoslovci, ki o vejici razpravljajo teoretično ali odgovarjajo na vprašanja o njeni stavi, v zadnjih letih v svoja pojasnila vključujejo tudi podatke iz korpusov. Poleg možnosti uporabe referenčnih korpusov v smislu delnega korpusnega pristopa sta za opazovanje rabe vejice in jezikoslovne intervencije v zvezi z njo v slovenskem prostoru zlasti zanimiva dva specializirana vira:

- [a] korpus Šolar z besedili, ki so jih pri različnih šolskih predmetih tvorili učenci višjih razredov osnovne šole in srednješolci, s tem da del korpusa vsebuje tudi popravke, ki so jih v eseje, obnove, opise, prošnje ipd. vnesli učitelji (Rozman idr. 2012), ter
- [b] korpus Lektor z neleposlovnimi besedili različnih avtorjev in prevajalcev v nelektorirani ter lektorirani različici skupaj s klasifikacijo lektorskih posegov (Popič 2014a; 2014b; Popič – Gorjanc 2013; Marko – Popič 2015).

Podatki iz Šolarja kažejo, da imajo učenci največ težav s postavljanjem vejice v priredjih ter na meji med glavnim in odvisnim stavkom, pri večbesednih veznikih

2 Gre za strukture, pri katerih so formulacije pravopisnih pravil napačne, nejasne ali slabo ponazorjene zaradi prevelike naslonjenosti na nekatere teoretično že presežene dele Toporišičeve slovnice (1976/2000).

in pred veznikom *kot* ter pri priredno zloženih odvisnikih, v manjši meri (verjetno zato, ker so take strukture v besedilih učencev redkejše) pa še pri pristavkih, pastavkih, vrivkih in stavkih z izpuščenim povedkom (prim. Kosem idr. 2012: 46–48). Podatki iz Lektorja (Popič 2014a: 215–219) kažejo, da je od vseh normativnih zadreg v slovenskem jeziku prav vejica najbolj akutna težava, in to tudi pri visoko izobraženih piscih, ki pri svojem delu pogosto tvorijo besedila, namenjena javni objavi.³ Pišoči imajo težave predvsem z vejico pred in za odvisniki, še posebno s sestavljenimi vezniki pri oziralnih odvisnikih in pred veznikom *kot*, kadar mu sledi izražena osebna glagolska oblika. Na podlagi lektorskih popravkov v korpusu Lektor lahko rečemo tudi, da vejice, ki so bile med lekturo vstavljene, nakazujejo predvsem težave na besednovrstno-skladenjski ravni (veznik in vpejlani odvisnik), medtem ko se izbriši vejic nanašajo predvsem na stavčnočlensko stavo vejice (kot tako pojmujeemo vejico, ki loči stavčne člene (v nestavčni obliki) od preostalega dela povedi in je predvsem prozodična ter značilna za angleščino, francoščino ipd.), vejico med deli večbesednega veznika in pa vejico pred krajšavami, pred katerimi glede na njihove podstavne sestavine vejice po jezikovnem standardu ni (npr. vejice pred okrajšavo *itd.*).

Povzamemo torej lahko, da je bila obravnavi vejice v slovenskem jezikoslovju v dobrem stoletju od izida Levčevega pravopisa (1899) namenjena dokajšnja pozornost, kljub temu pa strokovnjakom tega ločila še ni povsem uspelo ujeti v pravila, ki bi jih lahko v trenutnem obsegu vključenosti te problematike v osnovno- in srednješolsko izobraževanje⁴ usvojila večina govorcev jezika do te mere, da bi se po njih suvereno ravnali tudi v lastnih besedilih.

Da bi dopolnili omenjene korpusne podatke in še natančneje določili vejicna mesta, ki populaciji, vključeni v srednje- in visokošolsko izobraževanje, povzročajo največ zadreg, smo izvedli anketno raziskavo, katere obliko, rezultate in zaključke prikazujemo v nadaljevanju.

2 ANKETNA RAZISKAVA

Raziskava je potekala od 21. 11. 2014 do 23. 3. 2015. Pripravili smo dve anketi – eno za študente in eno za dijake, pri čemer sta se smiselno razlikovali le v začetnem delu (demografski podatki), v osrednjem delu pa sta bili enaki.⁵ Obe anketi sta bili spletni (orodje EnKlikANKETA) in posredovani anketiranim prek različnih kanalov z odprtim vabilom, zato števila vseh nagovorjenih ni mogoče

3 Raziskava Popič – Fišer 2015 kaže tudi, da je vejica problem, ki ni vezan na formalnost konteksta, v katerem se besedilo pojavlja.

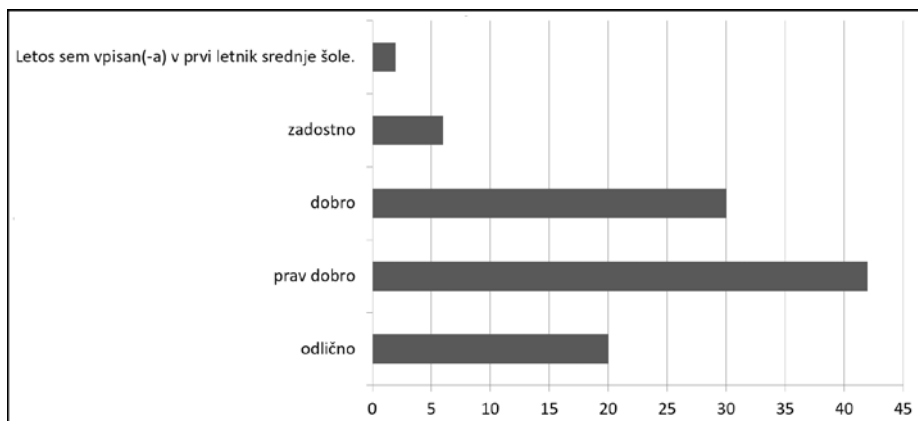
4 O zadnjem gl. več v Popič – Logar 2015.

5 Majhen del dijaške ankete je bil že predstavljen v Popič – Logar 2015, vendar ne z vsebinami, ki jih prikazujemo tukaj. Avtorja se zahvaljujeva dijakinjam in dijakom ter študentkam in študentom, ki so sodelovali v anketi, še posebej pa vsem srednješolskim učiteljicam in učiteljem slovenščine ter visokošolskim kolegicam in kolegom, ki so nam omogočili, da smo prišli v stik z njimi.

podati. Pri izvedbi smo pazili na to, da smo v anketo vključene študente obeh smeri, na katerih se vejica poučuje kot del študijskega programa (študij na Oddelku za prevajanje Filozofske fakultete v Ljubljani in študij na Oddelku za komunikologijo Fakultete za družbene vede), anketirali pred obravnavo vejičnih tem, tako da je tudi njihovo izpolnjevanje ankete odraz znanja, pridobljenega v obdobju srednješolskega izobraževanja. Prvotno načrtovani večji nabor nalog smo po pilotnem preizkusu zmanjšali, saj je presegal običajno do 15-minutno izpolnjevanje, ki velja za ankete srednjega obsega.⁶ Končno anketo so tako dijaki povprečno reševali 9 minut in 51 sekund, študenti pa 10 minut in 17 sekund.

2.1 Vzorec anketiranih

Kot smo navedli že v Popič – Logar 2015, je dijaško anketo v celoti izpolnilo 199, delno izpolnilo pa še 72 dijakov (skupaj 271), večinoma iz drugega, tretjega in četrtega letnika. Z izjemo manjšega števila (7 %) so vsi obiskovali srednjo šolo z gimnazijskim programom, in sicer predvsem v osrednjeslovenski statistični regiji (39 %), goriški regiji (38 %) in primorski regiji (16 %). Kot prikazuje slika 1, je imelo največ dijakov (41 %) leto prej, tj. v šolskem letu 2013/14, pri slovenščini zaključeno oceno prav dobro (4), 29 % oceno dobro (3), 20 % oceno odlično (5), 6 % pa oceno zadostno (2); njihova povprečna ocena je bila torej 3,78.

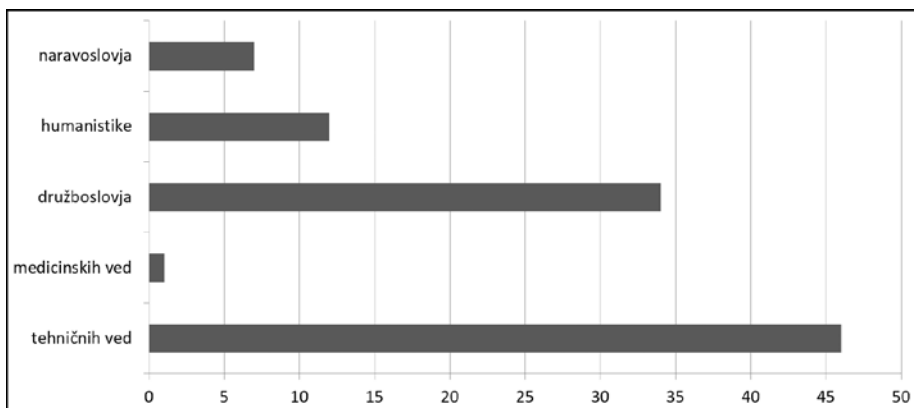

Slika 1: Deleži anketiranih dijakov (v %) glede na oceno predmeta Slovenščina v predhodnem šolskem letu

⁶ Kot je navedeno v osnovnih priporočilih orodja EnKlikANKETA, trajanje ankete od 5 do 15 minut pomeni srednje dolgo anketo: »To je tudi trajanje, na katerega respondenti za ankete, ki jih zanimajo, vnaprej (če se jih vpraša oziroma informira) sploh pristanejo na sodelovanje. Za daljše trajanje so potrebni resni in eksplicitni dejavniki vzpodbujanja.«

V vzorcu dijakov je bilo 97 % anketiranih s slovenščino kot prvim jezikom, 7 dijakov (3 %) pa je za svoj prvi jezik označilo kategorijo »drugo« (torej njihov prvi jezik ni niti slovenščina niti italijanščina ali madžarščina).

Študentsko anketo je v celoti izpolnilo 522, delno izpolnilo pa še 115 študentov (skupaj torej 637).⁷ Slaba tretjina jih je srednjo šolo zaključila v predhodnem šolskem letu (2014), skupno četrtina jih je srednjo šolo zaključila v letih 2010 ali prej, preostali pa v letih 2013 (17 %), 2012 (12 %) ali 2011 (15 %). Z izjemo osmih anketiranih je 84 % anketiranih opravilo štiriletno srednjo šolo z gimnazijskim programom, 15 % pa štiriletno srednjo šolo z negimnazijskim programom. Skoraj polovica jih je srednjo šolo obiskovala v osrednjeslovenski statistični regiji, po desetina v štajerski in gorenjski, ostale regije so imele manj kot 10-odstotni delež. 42 % anketiranih je na maturi pri slovenščini dobilo oceno prav dobro (4), 24 % jih je dobilo oceno odlično (5), 24 % oceno dobro (3), 6 % pa oceno zadostno (2); njihova povprečna ocena je bila torej 3,85. Študijsko področje anketiranih prikazuje slika 2, pri čemer jih je bilo izmed študentov, ki so študirali na področju humanistike, 69 % vpisanih na študij jezikoslovne smeri.

Slika 2: Deleži anketiranih študentov (v %) glede na študijsko področje (*Moj trenutni študij sodi na področje ...*)

V vzorcu študentov je bilo ob 95 % anketiranih, katerih prvi jezik je slovenščina, še 5 anketiranih (1 %), katerih prvi jezik je italijanščina, dva (0,5 %), katerih prvi jezik je madžarščina, in 27 (4 %), katerih prvi jezik je kateri drugi (srbsščina, bosansščina, hrvaščina itd.).

2.2 Osrednja anketna vprašanja in naloge

Po demografskem delu ankete smo dijake in študente vprašali naslednje: (a) kakšen je njihov odnos do predmeta Slovenščina v srednji šoli; (b) česa je (bilo) po

⁷ Velika večina z Univerze v Ljubljani.

njihovem občutku pri slovenščini več: književnosti ali jezikovnega pouka; ter (c) po čem se bolj ravna, ko v uradno besedilo postavljajo vejice: po pravilih ali občutku. Nato smo vejično znanje dijakov in študentov še preizkusili: najprej (A.) smo jim podali 19 povedi, pri katerih so se morali odločiti, ali je v njih označena vejica stavljena pravilno ali ne, nato (B.) pa še 16 povedi, pri katerih so se morali odločiti, ali bi na označeno mesto vejico postavili ali ne. Pri vseh 35 nalogah smo jih prosili, naj vejico potrdijo kot pravilno ali jo postavijo le, če so o njeni pravilnosti prepričani. Povedi skupaj z navodili so bile naslednje (ohranjamo tudi anketno zaporedje):

A. V nadaljevanju sledijo primeri, pri katerih vas prosimo, da določite, ali je z oklepaji označena vejica pravilna ali ne. Pozitiven ali negativen odgovor izberite samo, če ste vanj prepričani.

- A1. Zaslili so tudi sosede(,) toda nobeden ni videl ničesar.
- A2. Prodajalno lahko obiščete tudi ob nedeljah(,) in sicer od 14. do 17. ure.
- A3. Direktor je povedal(,) da bo v prihodnjih mesecih pripravljena nova organizacijska shema.
- A4. Ker smo igrali brez petih glavnih igralcev(,) nismo imeli ustreznih zamenjav.
- A5. Zdravniki pač vedno ne vedo(,) kakšne posledice bo pustila poškodba.
- A6. Pomembno je, da jemo zelenjavo(,) in da se vsak dan gibljemo.
- A7. Ker delavci niso pristali na poravnavo in ker jim odškodnin niso poravnali takoj(,) so stroški zelo zrasli.
- A8. Rokometašice bodo danes začele državno prvenstvo(,) v katerem je zmagovalec tako rekoč znan že vnaprej.
- A9. Vsi, ki se boste na revijo naročili do konca meseca(,) boste deležni posebnih ugodnosti.
- A10. Kupci(,) izžrebani v nagradni igri, bodo prejeli darilni bon v vrednosti 80 evrov.
- A11. Tako se ne boš obnašala(,) dokler si pod mojo streho.
- A12. V razpisnih pogojih, objavljenih na spletni strani(,) je določeno znanje vsaj enega tujega jezika.
- A13. Zaželeno je pasivno znanje francoskega(,) ali nemškega jezika.
- A14. Za zdaj nimamo podatkov(,) ali katera slovenska agencija pripravlja poseben »vi-kend paket« na omenjenem otoku.
- A15. Kljub precej veliki negotovosti glede prihodnosti(,) bo Grčija sprejela naslednji del posojil.
- A16. Med odprto operacijo srca(,) se osebe zaradi velike zahtevnosti dela ne pogovarja.
- A17. Sodeč po britanski raziskavi(,) ljudem med čakanjem na avtobus ni prav nič dolgčas.
- A18. Upošteva je inflacijo(,) znaša povprečna petletna rast BDP kar 7,2 odstotka.
- A19. Vstopil je(,) rekoč: »Kaj je pa vas prineslo?«

B. V zadnjem delu ankete sledijo še primeri, pri katerih vas prosimo, da na označena mesta postavite pravilne vejice. Vejico postavite samo, če ste prepričani, da je mesto zanj prav.

- B1. Usposabljanje traja eno leto in po uspešno prestani preizkušnji ___ uspeh izostane le redko ___ dobijo udeleženci potrdilo.
- B2. Fructal ___ največji slovenski proizvajalec sokov in drugih izdelkov iz sadja ___ je lani prodal več kot prejšnje leto.
- B3. Že na letališču je imel pripombe na carino ___ češ ___ da dela prepočasi.
- B4. Tebe ne bodo našli ___ zato ___ ker te ne iščejo.
- B5. Storili bomo ___ kot določa zakon.

- B6. *Kakor so povedali na včerajšnji tiskovni konferenci* ___ *bi morala država vsem najemnikom neprofitnih stanovanj zagotoviti neprofitno najemnino.*
- B7. *Kot profesorica glasbe* ___ *se je zaposlila šele po diplomi.*
- B8. *Žal pa so cene* ___ *upoštevajoč ponudbo na slovenskem trgu* ___ *razmeroma visoke.*
- B9. *Zahvaljujoč posebni formuli z žitnimi proteini* ___ *šampon preprečuje lomljenje las in jih krepi.*
- B10. *Priznala je* ___ *da si želi poroke* ___ *in da se kmalu vidi kot nevesta.*
- B11. *Podjetje* ___ *ki je imelo na začetku štiri redno zaposlene uslužbenke* ___ *jih ima zdaj več kot tristo.*
- B12. *Kandidati* ___ *preizkušeni na sobotnem testu* ___ *naj pridejo ponovno jutri.*
- B13. *Uporabljamo jih pri velikih tlakih* ___ *in* ___ *kjer so potrebni pregibi.*
- B14. *Ob nekaterih vnosnih poljih so narisane ikone* ___ *in* ___ *če kliknete na telefonček* ___ *sprožite vgrajenega telefonskega pomočnika.*
- B15. *Potovala sta po Avstraliji* ___ *in* ___ *ker sta potrebovala denar* ___ *sta začela iskati službo.*
- B16. *Občina bo svoj del obveznosti izpolnila, ko bo potekel zakonski rok za pritožbe* ___ *in* ___ *če bo svoje obveznosti poravnala tudi država.*

Kot je mogoče razbrati, z nalogami nismo preverjali poznavanja oz. upoštevanja vseh pravopisnih pravil, povezanih z vejico, temveč smo se osredotočili predvsem na mesta, ki sta jih kot problematična izpostavila že pregled literature ter analiza korpusov Šolar in Lektor. Povedi zajemajo vejico na meji med glavnim in odvisnim stavkom, pri priredno zloženem odvisniku, stavčnem prilastku, polstavčnem prilastku, predložni prislovni zvezi z odvečno vejico, polstavku, pristavku, pred primerjalnima veznikoma *kot* in *kakor* ter pri zvezah prirednega in podrednega veznika. Pri ugotovitvah, ki bodo sledile, je treba imeti v mislih tudi to, da smo s tako anketo dijake in študente postavili v položaj, v katerem so izrecno reševali le naloge iz vejice, in to v izoliranem obsegu ene povedi. Anketne povedi so bile zložene preprosto,⁸ resda po strukturi večinoma iz nabora zahtevnejših vejičnih mest, vendar pa so bile deloma poskupinjene po vejičnih tipih, kar je povečalo možnost, da so reševalci poleg jezikovnega občutka vsaj približno ozavestili tudi pravilo ter se ravnali po obojem.

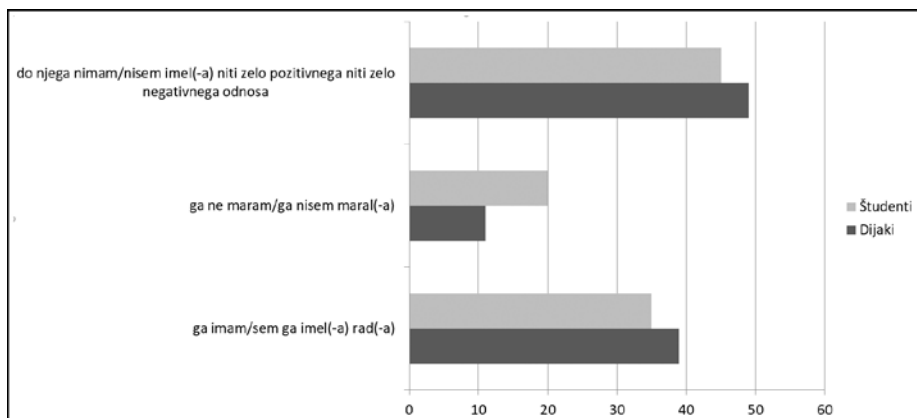
2.3 Rezultati ankete

Tu bomo rezultate ankete zgolj predstavili, njihova interpretacija sledi v poglavju 3.

2.3.1 Slovenščina v srednji šoli: odnos do predmeta; književni ali jezikovni pouk; vejična pravila ali občutek

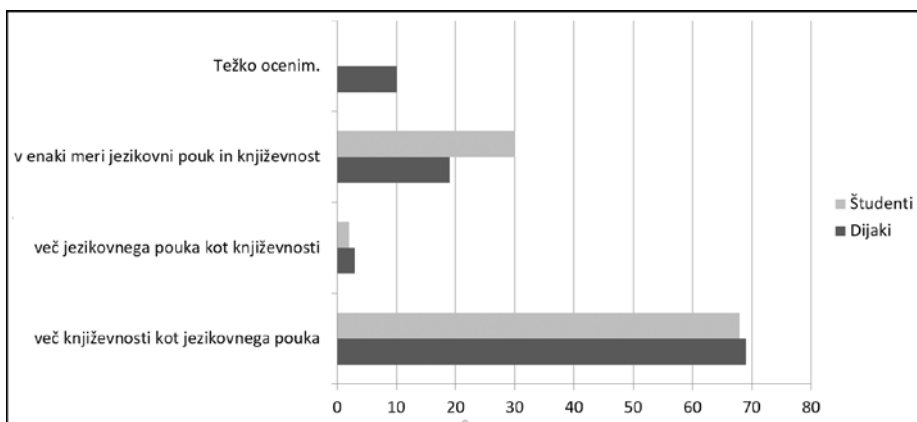
Svoj odnos do predmeta Slovenščina v srednji šoli je skoraj polovica anketiranih ocenila kot nevtralnega; tistih, ki predmeta ne marajo oz. ga niso marali, je bilo najmanj (11 % dijakov, 20 % študentov); tistih, ki imajo predmet radi oz. so ga imeli radi, pa dobra tretjina (slika 3).

⁸ Po Hribar 2001/02 so zapleteno zložene povedi povedi z različnimi vrstami priredij, povedi z odvisniki različnih vrst ali iste vrste, vendar z razdeljenim nadrejenim stavkom, povedi s priredji in podredji, povedi s soredjem ipd. Prim. tudi Benko 2005.

Slika 3: Deleži odgovorov dijakov in študentov (v %) na vprašanje o odnosu do predmeta Slovenščina v srednji šoli (*Za svoj odnos do predmeta Slovenščina v srednji šoli lahko rečem, da ...*)

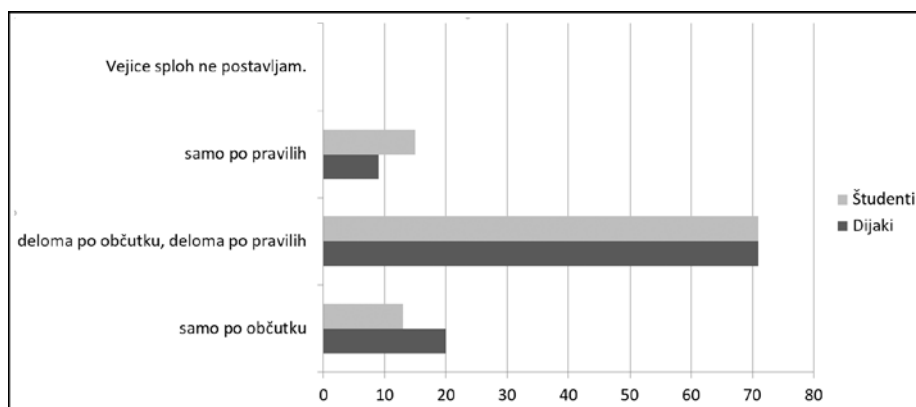
Po oceni večine anketiranih je bilo pri predmetu Slovenščina v srednji šoli več književnosti kot jezikovnega pouka (69 % dijakov in 68 % študentov); obratno razmerje je izbrala le peščica (3 % oz. 2. %), enakovrednost obeh tem pa 19 % oz. 30 % anketiranih (slika 4).

Slika 4: Deleži odgovorov dijakov in študentov (v %) na vprašanje o obsegu književnosti in jezikovnega pouka pri predmetu Slovenščina v srednji šoli (*Ocenjujem, da smo imeli v srednji šoli pri predmetu Slovenščina ...*)

V lastnih uradnih besedilih večina anketiranih (oboje v deležu 71 %) vejico postavlja deloma po občutku, deloma po pravilih; samo po občutku jo postavlja

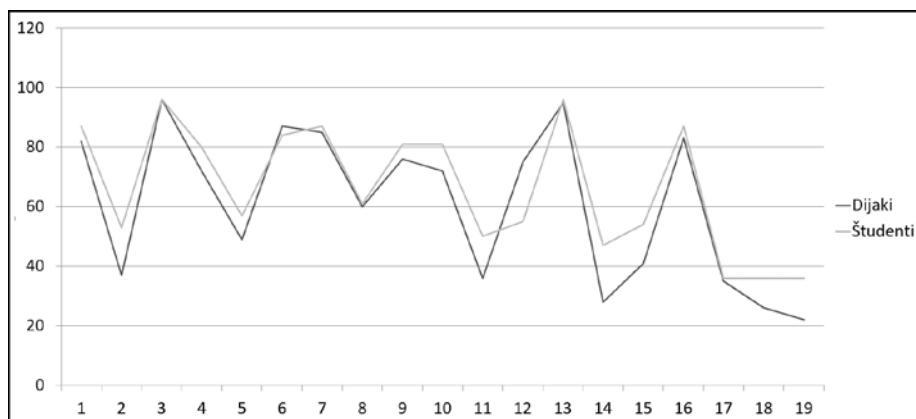
20 % dijakov in 13 % študentov, samo po pravilih pa 9 % dijakov in 15 % študentov (slika 5).

Slika 5: Deleži odgovorov dijakov in študentov (v %) na vprašanje o tem, čemu sledijo pri postavljanju vejice (*Ko pišem uradno besedilo (npr. življenjepis, seminarsko nalogo), vejico postavljam ...*)

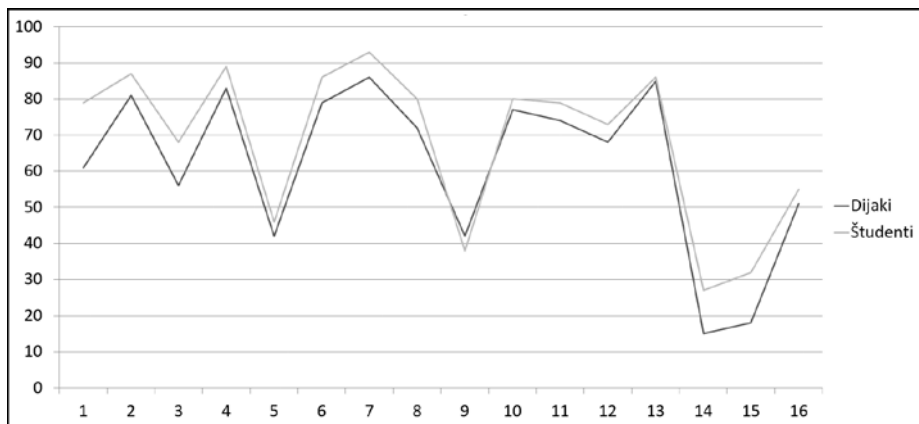
2.3.2 Naloge iz vejice

V povprečju so vsi dijaki skupaj pri vseh nalogah podali 61 % pravih odgovorov, študenti pa nekoliko več: 67 %.⁹ Delež pravih odgovorov obojih pri vsaki od povedi prikazujeta sliki 6 in 7.

Slika 6: Deleži dijakov in študentov (v %), ki so vejicne naloge iz skupine A rešili pravilno

⁹ Eden od razlogov za slabši rezultat dijakov je lahko tudi ta, da zaradi nižjega letnika, v katerega so vpisani, še niso spoznali in utrdili vseh pravil, ki jih zajema celotni srednješolski kurikulum.

Slika 7: Deleži dijakov in študentov (v %), ki so vejične naloge iz skupine B rešili pravilno

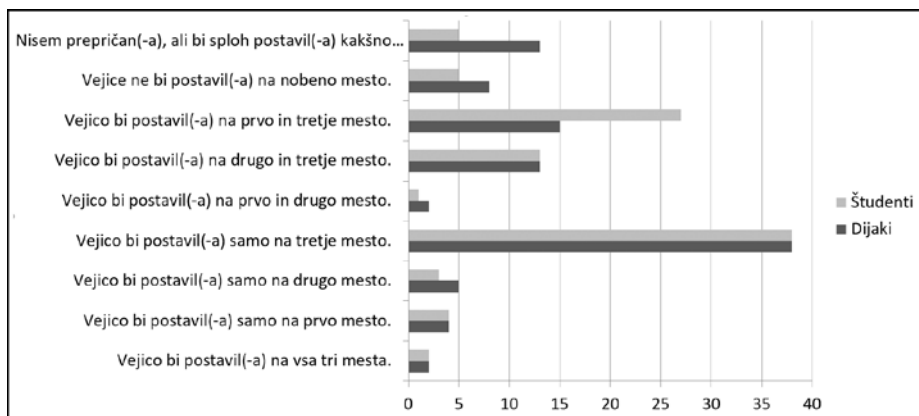
Kot vidimo na slikah 6 in 7, so si deleži pravih odgovorov dijakov in študentov po povedih med seboj zelo podobni. Največ odgovorov, ki so skladni s pravili SP 2001, je bilo v skupini A pri povedih 1, 3, 6, 7, 13 in 16, v skupini B pa pri povedih 2, 4, 6, 7 in 13. Najmanj pravih odgovorov so v skupini A dobile povedi 2, 11, 14, 17, 18 in 19, v skupini B pa povedi 5, 9, 14 in 15. Pri večini napačnih odgovorov so se anketirani pogosteje kot sicer (tj. v razponu od 11 % do 21 %) odločali tudi za odgovora *Nisem prepričan(-a), ali je označena vejica pravilna ali ne oz. Nisem prepričan(-a), ali bi sploh postavil(-a) kakšno vejico in kam*.

Na koncu anketnih rezultatov prikazujemo še najbolj razpršene odgovore, ki smo jih dobili pri povedih B14 in B15, v katerih so bila ponujena tri odprta vejična mesta (prim. slike 8 in 9).

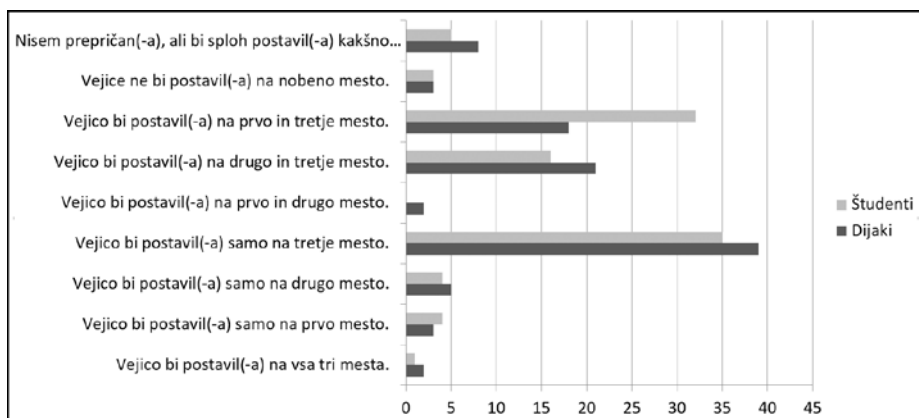
3 RAZPRAVA

V šolskem oz. študijskem letu 2014/15 je bilo v slovenske srednje šole z gimnazijskim programom vpisanih skoraj 28.000 dijakov, na univerzitetne programe prve in druge stopnje študija na Univerzi v Ljubljani pa skoraj 29.000 študentov (Statistični urad RS 2015; Univerza v Ljubljani 2015). To pomeni, da smo v raziskavo zajeli 1 % slovenskih dijakov in 2 % študentov Univerze v Ljubljani. Pri tem smo skušali oblikovati heterogen vzorec, nismo pa ga statistično uravnoteževali, zato ugotovitev ne moremo posploševati na celotno populacijo. Kljub temu ocenjujemo, da so odgovori več kot 270 dijakov in več kot 630 študentov relevanten prispevek k razmislekom o srednješolskem poučevanju vejičnih pravil in k razpravam o zapisu teh pravil v prihodnjem pravopisu.

V vzorec zajeti dijaki in študenti so bili v predhodnem šolskem letu pri predmetu Slovenščina oz. pri maturi iz slovenščine uspešni – njihov povprečen dosežek lahko zaokrožimo na šolsko oceno prav dobro (4), poleg tega je imela negativen

Slika 8: Deleži odgovorov dijakov in študentov (v %) na vprašanje, kam bi postavili vejico v povedi *Ob nekaterih vnosnih poljih so narisane ikone___ in___ če kliknete na telefonček___ sprožite vgrajenega telefonskega pomočnika*

Slika 9: Deleži odgovorov dijakov in študentov (v %) na vprašanje, kam bi postavili vejico v povedi *Potovala sta po Avstraliji___ in___ ker sta potrebovala denar___ sta začela iskati službo*

odnos do predmeta Slovenščina le manjšina respondentov, anketiranih, katerih prvi jezik ni slovenščina, pa je bilo zelo malo, zato njihovo morebitno slabše poznavanje vejčnih pravil ni v opazni meri vplivalo na končni rezultat. Tako izhodišče lahko označimo kot ugodno za uspešno reševanje nalog iz vejice. Zakaj so torej anketirani naš preizkus kot skupina opravili le s povprečno oceno med zadostno (2) in dobro (3) – ali drugače: zakaj je 80 % anketiranih (ali več) vejico postavilo v skladu s pravili le pri 11 povedih od 35? Nad takim rezultatom sicer ne moremo biti razočarani, pravega zadovoljstva pa tudi ne prinaša.

Razloge za slabši uspeh je treba iskati na dveh mestih: v srednješolskem izobraževanju in pravopisnih pravilih. Če se pri prvem omejimo le na (možen) obseg obravnave vejice pri pouku slovenščine v skladu z učnim načrtom, lahko po Popič – Logar 2015 ponovimo, da v učnem načrtu za obvezni gimnazijski predmet Slovenščina (Poznanovič Jezeršek idr. 2008) – v primerjavi z učnim načrtom za pouk slovenščine v osnovnih šolah (Poznanovič Jezeršek idr. 2011) – vejica ni nikjer posebej izpostavljena, je pa seveda relevanten del razvijanja pravopisne zmožnosti ter znotraj nje sistematičnega spoznavanja, nadgrajevanja in utrjevanja pravil o rabi ločil (Poznanovič Jezeršek 2008: 14). To je mogoče »razumeti bodisi kot predpostavko, da je vejica dovolj izpostavljena obravnavana in posledično utrjena že v osnovni šoli, bodisi (ali: in hkrati) kot predpostavko, da je bolj (ali manj) obširna obravnava vejice v srednji šoli pač prepuščena presoji učiteljev« (Popič – Logar 2015: 621). Ko smo učitelje slovenščine v anketi (ki smo jo izvedli v istem času kot anketo, ki jo predstavljamo v tem prispevku) vprašali, ali bi vejici namenili več pedagoških ur, če bi jim učni načrt to dopuščal, jih je pozitivno odgovorila polovica; na dodatno vprašanje, ali bi spremenili učni načrt slovenščine tako, da bi bil poudarek na pravopisni zmožnosti večji, pa je pritrdilno odgovorilo kar 68 % učiteljev (Popič – Logar 2015: 626; vseh anketiranih učiteljev je bilo sicer 67). Pri tem velja spomniti na to, da smo dijake in študente vprašali tudi o obsegu jezikovnega pouka v primerjavi s poukom književnosti. Njihovega večinskega, skoraj 70-odstotnega odgovora, da je predmet Slovenščina vseboval več književnih vsebin, seveda ne moremo razumeti kot objektivnega podatka o dejanskih izvedbah, gotovo pa ta podatek kaže, da anketirani niso imeli občutka pretirane obremenjenosti s slovnico in pravopisom. Če k temu dodamo še ugotovitev letnega poročila o splošni maturi (Zmazek idr. 2014: 35), v katerem je zapisano, da »iz leta v leto uspeh pri slovenščini konstantno pada, to pa je posledica predvsem zniževanja zmožnosti tvorjenja jezikovno in *pravopisno pravilnega* besedila [poud. avt.]«, je v zvezi z našo temo predlog ponovne evalvacije učnih načrtov, učnih gradiv in pouka, ki ga je v osnutku Akcijskega načrta za jezikovno izobraževanje podala skupina desetih strokovnjakov (Ahačič idr. 2014: 8), vsekakor upravičen.

V zvezi z drugim mestom, na katerem je treba iskati razloge za rezultat, kakršnega je dala anketa – torej v zvezi s pravopisnimi pravili –, pa se lahko še enkrat vrnemo k Jakobu Šolarju (1957a: 21):

Pogosto se slišijo zahteve, naj SP postavi tako jasna, popolna in preprosta pravila, da si jih bo lahko vsakdo osvojil. Taka zahteva pa ravno kaže veliko nerazumevanje ločil, kakor da je to nekaj čisto zunanje tehničnega, ne pa prav tako zadnji odtенок jezika. Mislimo samo na Iv. Cankarja, kako mu je bila pri srcu vsaka vejica in se je tepel zanj z uredniki. Zakaj? Zato, ker jih ni postavljajl samo mehanično, marveč po svojem osebnem razčlenjevanju jezika, stavčne celote, miselnega toka.

Spet se pridružujemo mnenju navedenega avtorja, vendar smo bolj optimistični v oceni, da je pri vejici (in tudi ločilih sicer) mogoče oblikovati pravila, ki bi jih

lahko absolventi štiriletnih srednješolskih programov usvojili tako dobro, da bi to večfunkcijsko ločilo v svojih uradnih in/ali javnosti namenjenih besedilih, ki jih bodo pisali tudi še po zaključku svojega srednješolskega izobraževanja, postavljali približno tako dobro, kot so ga v anketni povedi A1 *Zaslišali so tudi sosede(, toda nobeden ni videl ničesar* (gl. prvi vrh na sliki 6). Pravilno rabo vejice v zelo zapleteno zloženih povedih in utemeljeno stilno rabo vejice morda res lahko zahtevamo oz. pričakujemo le od profesionalnih piscev ter besednih umetnikov (torej ob pesnikih, pisateljih in dramatikih tudi od prevajalcev, novinarjev, oglaševalcev ipd.), a v ta sklop vejica pred *in sicer*, vejica na koncu stavčnega prilastka, vejica pri zvezah prirednega in podrednega veznika ali vejica pri polstavku ne sodi. Vjejčna pravila pri teh strukturah bi bilo treba prenoviti ter zapisati in ponazoriti tako, da bi pišočji vejico po njih dejansko postavljali – če uporabimo kar Šolarjev izraz: mehanično. Oz. kot so večinsko nakazali anketirani dijaki in študenti: da bi vejico po njih postavljali tako, da bi bila ob tem čim večkrat skladna še z jezikovnim občutkom. Na ta način bi tudi učitelji lažje dosegli, da bi bilo to ločilo tvoren del visokih kompetenc za pisanje učinkovitih, razumljivih, ustreznih in jezikovno pravih besedil vseh učencev.

LITERATURA

- Ahačič idr. 2014** = Kozma Ahačič idr., *Akcijski načrt za jezikovno izobraževanje: osnutek za javno obravnavo*, Ljubljana: Ministrstvo za kulturo RS, 2014.
- Al' prav se reče 2013, 2014, 2015** = Radio Maribor, *Al' prav se reče*, 13. 3. 2013, 25. 2. 2014, 30. 9. 2014, 19. 5. 2015 (<http://4d.rtvsl.si/arhiv/vejica>, 26. 6. 2015).
- Benko 2005** = Anja Benko, Skladenjska zapletenost povedi v govorjenem jeziku sodobnih slovenskih politikov, *Jezikoslovni zapiski* 11 (2005), št. 2, 135–151.
- Božič 2013** = Sabina Božič, *Obravnava vejice v slovenskih pravopisih med letoma 1899 in 2001: diplomsko delo*, Maribor: [S. Božič], 2013 (razmnoženo).
- Dobrovoljc 2004** = Helena Dobrovoljc, *Pravopisje na Slovenskem*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2004 (Zbirka Lingua Slovenica).
- Dobrovoljc – Jakop 2011** = Helena Dobrovoljc – Nataša Jakop, *Sodobni pravopisni priročnik med normo in predpisom*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011.
- EnKlikANKETA** (www.1ka.si, 27. 8. 2015).
- Hribar 2001/02** = Nataša Hribar, Vprašanje skladijske zapletenosti povedi v govorjenem jeziku politikov, *Jezik in slovstvo* 47 (2001/02), št. 7–8, 315–329.
- Jezikovna svetovalnica Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša** (<http://isjfr.zrc-sazu.si/svetovalnica#v>, 27. 8. 2015).
- Kalin Golob 2001** = Monika Kalin Golob, *Jezikovne reže*, Ljubljana: GV Revije, 2001.
- Kocjan Barle 2005** = Marta Kocjan Barle, *Pred ki, ko, ker, da, če vejica skače: izčrpen prikaz slovničnih dejstev in pravopisnih pravil, povezanih z vejico*, Ljubljana: OST, 2005.
- Kocjan - Barle 2015** = Marta Kocjan - Barle, Večbesedni enodelni vezniki v pravopisu in rabi, v: *Pravopisna razpotja: razprave o pravopisnih vprašanjih*, ur. Helena Dobrovoljc – Tina Lengar Verovnik, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2015, 55–76.
- Korošec 2002** = Tomo Korošec, Sovretovi nepravilni relativniki, v: *Nacionalno, regionalno, provincialno*, ur. Marko Jesenšek, Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije, 2002 (Zbornik Slavističnega društva Slovenije 13), 42–51.
- Korošec 2003** = Tomo Korošec, K pravilom za skladijsko vejico v Slovenskem pravopisu 2001, *Slavistična revija* 51 (2003), št. 2, 247–266.

- Korpus Lektor** (<http://www.slovenscina.eu/korpusi/lektor>, 27. 8. 2015).
- Korpus Šolar** (<http://www.slovenscina.eu/korpusi/solar>, 27. 8. 2015).
- Kosem idr. 2012** = Iztok Kosem idr., *Analiza jezikovnih težav učencev: korpusni pristop*, Ljubljana: Trojina, zavod za uporabno slovenistiko, 2012.
- Lengar Verovnik 2012** = Tina Lengar Verovnik, Pravopisna obravnava pristavnosti, v: *Pravopisna stikanja: razprave o pravopisnih vprašanjih*, ur. Helena Dobrovoljc – Nataša Jakop, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2012, 163–168.
- Logar 2009a** = Nataša Logar, *Kotički pravnega jezika*, Ljubljana: GV Založba, 2009.
- Logar 2009b** = Nataša Logar, *Jezikovna kultura za pravnike: priročnik z vajami*, Ljubljana: Planet GV, 2009.
- Logar 2015** = Nataša Logar, Polstavčna vejica, v: *Pravopisna razpotja: razprave o pravopisnih vprašanjih*, ur. Helena Dobrovoljc – Tina Lengar Verovnik, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2015, 47–54.
- Marko – Popič 2015** = Dafne Marko – Damjan Popič, Restriktivnost in oziralni relativniki v slovenskem jeziku, v: *Pravopisna razpotja: razprave o pravopisnih vprašanjih*, ur. Helena Dobrovoljc – Tina Lengar Verovnik, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2015, 317–330.
- Marušič – Žaucer 2001** = ŠUSS: študentska skrb za slovenščino, ur. Lanko Marušič – Rok Žaucer, Ljubljana: Študentska založba, 2001.
- Popič 2014a** = Damjan Popič, *Korpusnojezikoslovna analiza vplivov na slovenska prevodna besedila: doktorska disertacija*, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2014.
- Popič 2014b** = Damjan Popič, Revising Translation Revision in Slovenia, v: *New Horizons in Translation Research and Education 2*, ur. Tamara Mikolič Južnič – Kaisa Koskinen – Nike Kocijančič Pokorn, Joensuu: University of Eastern Finland, 2014, 72–89.
- Popič – Fišer 2015** = Damjan Popič – Darja Fišer, Vejica je mrtva, živela vejica, v: *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis 2*, ur. Mojca Smolej, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2015 (Obdobja 34), 609–618.
- Popič – Gorjanc 2013** = Damjan Popič – Vojko Gorjanc, Izvor norme v prevodnih besedilih, v: *Družbena funkcijskost jezika: vidiki, merila, opredelitve*, ur. Andreja Žele, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2013 (Obdobja 32), 325–333.
- Popič – Logar 2015** = Damjan Popič – Nataša Logar, Med dvema ognjema: kje stoji vejica v slovenskih gimnazijah?, v: *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis 2*, ur. Mojca Smolej, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2015 (Obdobja 34), 619–627.
- Poznanovič Jezeršek idr. 2008** = Mojca Poznanovič Jezeršek idr., *Učni načrt: Slovenščina – gimnazija: splošna, klasična, strokovna gimnazija*, Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2008 (http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2010/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_slovenscina_gimn.pdf, 27. 8. 2015).
- Poznanovič Jezeršek idr. 2011** = Mojca Poznanovič Jezeršek idr., *Učni načrt: Slovenščina – osnovna šola*, Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2011 (http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_slovenscina_OS.pdf, 15. 3. 2015).
- Rozman idr. 2012** = Tadeja Rozman idr., *Empirični pogled na pouk slovenskega jezika*, Ljubljana: Trojina, zavod za uporabno slovenistiko, 2012.
- SP 2001** = *Slovenski pravopis*, Ljubljana: SAZU oz. ZRC SAZU (izd.) – ZRC SAZU, Založba ZRC (zal.), 2001.
- Statistični urad RS 2015** = Statistični urad RS, *Srednješolsko izobraževanje mladine in odraslih, Slovenija, konec šolskega leta 2013/14 in začetek 2014/15* (<http://www.stat.si/StatWeb/prikazi-novico?id=5157>, 13. 7. 2015).
- Šolar 1957a** = Jakob Šolar, Beseda o vejici, *Jezik in slovstvo* 3 (1957/58), št. 1, 21–27.
- Šolar 1957b** = Jakob Šolar, Beseda o vejici: nadaljevanje in konec, *Jezik in slovstvo* 3 (1957/58), št. 2, 83–86.
- Toporišič 1976/2000** = Jože Toporišič, *Slovenska slovnica*, Maribor: Obzorja, 42000 (1976).
- Univerza v Ljubljani 2015** = Univerza v Ljubljani, *Univerza v številkah* (http://www.uni-lj.si/o_univerzi_v_ljubljani/univerza_v_stevilkah/, 25. 8. 2015).
- Verovnik 2003** = Tina Verovnik, Vejica premalo, vejica preveč?, *Pravna praksa* 22 (2003), št. 22/23, 51.

Verovnik 2005 = Tina Verovnik, *Jezikovni obronki*, Ljubljana: GV založba, 2005.

Zmazek idr. 2014 = Blaž Zmazek idr., *Splošna matura 2014: letno poročilo*, Ljubljana: Državni izpitni center (<http://www.ric.si/mma/Letno%20porocilo%20SM%202014/2014120109532871/>, 27. 8. 2015).

SUMMARY

Comma use: Results of a survey among secondary-school and university students

This article presents the results of a survey on comma use. The survey was used to determine the most problematic places for comma placement among students of four-year (upper) secondary schools in Slovenia and university students in various fields. First, the respondents were requested to determine whether the use of the comma was correct or not, and to place the comma in blank spaces, with a total of thirty-five sentences. The analysis showed that students are relatively proficient in placing the comma, but also very inconsistent: they place the comma correctly in adversative and alternative coordinative clauses, objective subordinate clauses with the conjunction *da* 'that', and in clausal supplements; however, they have difficulties with clausal attributes, semi-clauses, and situations in which coordinating and subordinating conjunctions appear together. In the final segment of the article, a relation is established between the secondary-school curriculum and the rules of orthography, which are in need of an update.